

5. Карук І. В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23) 2023. С. 320-329.
6. Кулеш, О. С., Сорочинська, О. А. Екскурсія як форма екологічного виховання старших дошкільників. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6-7 грудня 2019 року).. 2019, С. 42-46.
7. Організація та методика проведення екскурсій у природу. URL: https://cherems.blogspot.com/p/blog-page_30.html.
8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. За ред. З.Борисової. К.: Вища школа, 2004. С. 10-25.
9. Inna Karuk, Kateryna Kolesnik, Tetiana Kryvosheya, Natalia Pakhalchuk, Svitlana Pokhyla. Trends of implementation of research-experimental activities in preschool educational institutions of Ukraine in today's conditions. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* : Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 24th, 2024. 16-26. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol2.7890>
10. Lazarenko N. I., Kolomiets A. M., & Kolesnik, K. A. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. 2022. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

ЗАСОБИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анастасія Якимова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

METHODS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR SENIOR PRESCHOOLERS

Anastasia Yakymova, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються засоби екологічного виховання старших дошкільників. Автор презентує основні методи екологічного виховання, серед яких спостереження, практична природоохоронна діяльність, художньо-естетичні засоби, ігрова та дослідницька діяльність. Обґрунтовано їхню ефективність у формуванні екологічної свідомості дітей. Зроблено висновки щодо подальших перспектив інтеграції цих методів у систему дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** екологічне виховання, дошкільний вік, природа, екологічна культура, природоохоронна діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the means of environmental education of senior preschoolers. The author presents the main methods of environmental education, including observation, practical environmental activities, artistic and aesthetic means, game and research activities. Their effectiveness in forming children's environmental awareness is substantiated. Conclusions are drawn about further prospects for the integration of these methods into the system of preschool education.*

***Key words:** environmental education, preschool age, nature, environmental culture, environmental protection activities.*

Сучасні умови розвитку суспільства зумовлюють необхідність виховання екологічно свідомої особистості, здатної гармонійно взаємодіяти з природним середовищем. Особливу роль у цьому процесі відіграє дошкільне дитинство як сенситивний період формування екологічної культури. Саме тому важливим завданням є визначення ефективних засобів екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Проблема екологічного виховання висвітлюється досліджується відомими науковцями як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, Ф. Фрєобель, К. Ушинський та інші), так і в сучасних дослідженнях (Н. Баярко, Н. Гавриш, О. Григорович, І. Карук, Н. Лисенко, З. Плохій Л. Присяжнюк, І. Стахова, Г. Тарасенко та інші).

Вони зазначають, що раннє залучення дітей до природоохоронної діяльності сприяє розвитку екологічної культури, емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, формуванню відповідальної поведінки в природному середовищі. Проте залишається актуальним питання вибору засобів екологічного виховання, які забезпечать максимальну ефективність у процесі формування екологічної свідомості дошкільників.

Екологічне виховання дошкільників ґрунтується на принципах природовідповідності, гуманізму та інтеграції. Науковці підкреслюють, що цей процес має відбуватися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхніх інтересів та потреб. Екологічне виховання дошкільників повинно бути спрямоване не лише на формування системи знань про природу, але й на розвиток емоційно-ціннісного ставлення до неї, формування мотивації до екологічно доцільної поведінки.

С. Ніколаєва [6] визначає екологічне виховання як процес формування у дітей уявлень про взаємозв'язки у природі та усвідомлення людини як її частини. Дослідниця наголошує на важливості практичної діяльності дітей у природі, що дозволяє їм набути безпосереднього досвіду взаємодії з природними об'єктами.

Визначення основних засобів екологічного виховання старших дошкільників є необхідним для формування їхнього свідомого ставлення до природи. Комплексне використання різноманітних засобів забезпечує ефективність виховного процесу та сприяє всебічному розвитку дитини.

Спостереження дозволяє дітям усвідомити взаємозв'язки у природі, розвинути спостережливість, пізнавальний інтерес і відповідальне ставлення до довкілля. Систематичні спостереження за сезонними змінами, ростом рослин, поведінкою тварин формують у дітей уявлення про природні закономірності та сприяють розвитку екологічного мислення.

Важливо організовувати спостереження так, щоб діти мали можливість не лише пасивно сприймати інформацію, але й активно досліджувати об'єкти та явища природи, висловлювати свої думки та припущення. Для цього доцільно використовувати методи порівняння, аналізу та узагальнення, що сприяють розвитку логічного мислення дошкільників.

Практична природоохоронна діяльність, зокрема догляд за рослинами та тваринами, участь у створенні екологічних стежин і озеленення території закладу дошкільної освіти, сприяє формуванню відповідальності та навичок природокористування. Через безпосередню взаємодію з природними об'єктами діти навчаються дбайливо ставитися до них, розуміти їхні потреби та створювати умови для їхнього нормального розвитку.

Участь у природоохоронних акціях, таких як «Годівничка для птахів», «Допоможемо зимуючим птахам», «Посади дерево», формує у дітей активну екологічну позицію та розуміння власної ролі в збереженні природи. Систематична участь у таких заходах сприяє формуванню екологічної свідомості та стійкого інтересу до природоохоронної діяльності.

Схарактеризуємо більш детально засоби навчання та виховання, які варто застосовувати у процесі формування екологічної культури та свідомості:

1. Художньо-естетичні засоби – це читання художніх творів природничого спрямування, малювання, ліплення, аплікація, що допомагають дітям емоційно сприймати

красу природи та сприяють вихованню любові до неї. Художня література збагачує уявлення дітей про природу, розвиває їхню емоційну сферу та формує еталони екологічно доцільної поведінки. Образотворча діяльність дозволяє дітям відобразити свої враження від спілкування з природою, виразити своє ставлення до неї. Малювання пейзажів, ліплення тварин, створення аплікацій з природних матеріалів розвивають естетичне сприйняття природи та сприяють формуванню позитивного емоційного ставлення до неї.

2. Ігрова діяльність допомагає дітям засвоювати знання про природу, навчає екологічно доцільній поведінці та формує екологічну культуру та свідомість так як саме такий вид діяльності дітей раннього та дошкільного віку є провідним та ефективним. Різноманітні ігри (дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-експериментування тощо) екологічного спрямування допомагають дітям систематизувати знання про природу, розвивають увагу, пам'ять та мислення, дозволяють дошкільникам відтворювати різні ситуації взаємодії з природою, формують навички екологічно доцільної поведінки. Театралізовані ігри екологічного змісту, такі як інсценізація казок про природу, екологічні казки-драматизації, сприяють емоційному сприйняттю екологічних проблем та формуванню мотивації до їх вирішення.

3. Експерсії, дослідницька діяльність, спостереження, які є незамінними засобами під час екологічного виховання дітей дошкільного віку. Саме організація та проведення елементарних дослідів та експериментів з природними об'єктами, спостереження за навколишнім середовищем у лісі, парку чи біля водойм, формують практичний досвід взаємодії з природою та поглиблюють знання дітей про навколишній світ. Дитяче експериментування розвиває у дошкільників інтерес до пізнання природи, формує дослідницькі вміння та навички. Важливо, щоб дослідницька діяльність була організована з урахуванням вікових особливостей дітей та відповідала їхнім інтересам і можливостям. Експерсії дозволяють дітям безпосередньо контактувати з об'єктами природи, вивчати їх у природних умовах, що сприяє формуванню цілісного уявлення про природні екосистеми [7].

Сучасні методи екологічного виховання також передбачають інтеграцію цифрових технологій, які можуть використовуватися для поглиблення знань дошкільників про природу. Використання інтерактивних ресурсів, аудіовізуальних засобів навчання, а саме: екологічних мультфільмів та пізнавальних відео сприяє формуванню свідомого ставлення дітей до навколишнього середовища.

Мультимедійні презентації, віртуальні експерсії, інтерактивні ігри дозволяють дітям отримати інформацію про об'єкти та явища природи, які недоступні для безпосереднього спостереження. Проте важливо пам'ятати, що використання цифрових технологій має бути доповненням до безпосереднього контакту з природою, а не його заміною.

Важливим засобом є залучення батьків до екологічного виховання дітей, що дозволяє забезпечити єдність підходів у вихованні вдома та в закладі дошкільної освіти. Створення сімейних екологічних проєктів, спільні експерсії на природу, догляд за кімнатними рослинами вдома сприяють формуванню у дітей екологічної культури та відповідальності.

Проведення екологічних акцій за участю батьків та дітей, таких як «Чиста планета», «Збережемо первоцвіти», «Допоможемо птахам взимку», формує спільні екологічні цінності у сім'ї та сприяє розвитку екологічної свідомості дітей. Важливо проводити систематичну роботу з батьками щодо підвищення їхньої екологічної компетентності, організувати консультації, батьківські збори, семінари-практикуми з питань екологічного виховання дітей у сім'ї.

Ефективність екологічного виховання підвищується за умови інтеграції різних освітніх напрямів за Базовим компонентом дошкільної освіти [5]. Екологічні знання можуть інтегруватися з математичними уявленнями (вимірювання росту рослин, порівняння розмірів природних об'єктів), мовленнєвим розвитком (складання розповідей про природу, вивчення віршів екологічного змісту), художньо-естетичним розвитком (малювання природи, ліплення тварин), фізичним розвитком (рухливі ігри екологічного змісту).

Інтеграційний підхід дозволяє формувати в дітей цілісне уявлення про природу, усвідомлювати взаємозв'язки між її об'єктами та явищами. Важливо планувати інтегровані заняття таким чином, щоб екологічний зміст був представлений у різних видах діяльності дітей та сприяв формуванню екологічної культури.

Таким чином, екологічне виховання старших дошкільників є комплексним процесом, що передбачає використання різних засобів, зокрема спостережень, практичної діяльності, художньої творчості, ігор та екскурсій. Використання цих методів сприяє формуванню екологічної культури дитини, розвитку її свідомого та відповідального ставлення до природи.

Ефективність екологічного виховання залежить від системності та послідовності використання різноманітних засобів, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, створення сприятливого середовища для екологічного розвитку. Важливою умовою успішності цього процесу є співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї, що забезпечує єдність виховних впливів на дитину.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на визначення інтегрованих підходів у системі екологічного виховання дітей дошкільного віку, розробку інноваційних методик формування екологічної культури та дослідження ефективності різних засобів екологічного виховання в умовах сучасного дошкільного закладу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: наук. Видання. Либідь, 2003. 280 с.
2. Виховання гуманних почуттів у дітей. С. О. Ладивір, О. П. Долинна, В. Котирло та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 164 с.
3. Іщенко Л.В., Кривошея Т.М., Карук І.В. Актуалізація аксіологічної сфери майбутнього вихователя до формування екологічно-вихованої особистості старшого дошкільника. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал.* 2024. № 1(35) 2024. С.166-179. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1\(35\)-166-177](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1(35)-166-177).
4. Іщенко Л.В., Дука Т.М., Підлипняк І. Ю. Забезпечення наступності у формуванні цілісного сприйняття природи старшими дошкільниками та молодшими школярами. Збірник наукових праць. Уманського державного педагогічного університету. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи.* 2020. Вип. 2(4). С. 49–58.
5. Піроженко Т. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К.: Видавництво. 2021.
6. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / від упорядн., вступні нариси та упоряд. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко; за заг. ред. З. Н. Борисової. К. : Вища школа, 2004. 511 с.
7. Inna Karuk, Kateryna Kolesnik, Tetiana Kryvosheya, Natalia Pakhalchuk, Svitlana Pokhyla. Trends of implementation of research-experimental activities in preschool educational institutions of Ukraine in today's conditions. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION : Proceedings of the International Scientific Conference.* Volume II, May 24th, 2024. 16-26. <https://doi.org/10.17770/sie2024vol2.7890>
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska, O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, I, 2022. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
9. Lazarenko N. I., Kolomiets A. M., Kolesnik, K. A. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. 2022. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>